

i kritický“; což jest možno jen podepsati: pod vlajkou bibliofilie plaví se právě v dnešní přechodné době nejeden nevkus a nejedno umělecké nedorozumění, jež jest třeba rozptýliti.

Boženy Němcové Korespondence

První svazek této korespondence, objímající léta 1844 až 1855, obsahuje sto třináct listů, psaných většinou Boženou Němcovou; jen malý zlomek připadá na dopisy odeslané Němcové různými osobnostmi, její přítelkyní Rajskou-Čelakovskou, Čelakovským, Havlíčkem.

Němcová byla dopisovatelka horlivá a někdy přímo vášnivá; bytost družná, ilusionistka — říká sama v listě k Helceletovi této své vlastnosti lehkomyšlnost —, žijící úplně ve chvíli a vzdávající se jí cele, ráda se sděluje, není-li tato chvíle příliš tísňivá, mučivá a zoufalá. Kde nastávají větší pausy v korespondenci Němcové s jejími přáteli, pokud pomlky tyto spadají na vrub Němcové, vždycky je zavinuje jen její trud a utrpení, starosti a nemoc, která jí „promrzela“; sdělovat se v takových chvílích nechce, poněvadž této ženě, dobré ne ve smyslu nějaké psané morálky, ale samou její bytostí, schopnou entusiasmu životního, žíznilo po něm i dávající jej, přiči se, aby šířila malátnost a kleslost a přenášela je na své okolí. Jen výjimečně podléhá v tomto prvním svazku svých listů roztruchlení, ale hned násilím skoro z něho se vytrhuje.

Celý život Němcové, její nezdolné silné duše, trávené všemi jedy životními a nedotrávené jimi přece, zrcadlí se v této korespondenci až do všech pokořujících episod, které bys z ní tak rád vymýtil. Tu jest poměr její k Rajsce-Čelakovské, zdá se dosti chladné a průměrně rozsařné starší dívce, na jejíž rozhodnutí pro sňatek její s Čelakovským Němcová snad spolupůsobila, ačkoliv jistě ho neurčila, jak se domnívá psychologicky málo bystrá choť profesora vratislavského. Tu jest přelétavý redakční styk Němcové s Havlíčkem, kterému posílá příspěvky tak radikálně protiklerikální, že jich musí odmítat i tento satirik a vykládat jí svou opatrnou taktiku. Tu jsou tři listy Janu Konopovi v Medákové o věcech lidově osvětných a politických. Tu jsou i dokumenty k episodě Bratrstva Klácelova a k účastenství Němcové v něm, tak charakteristické pro potřeby jejího entusiasmu, přátelské družnosti a jakéhosi eroticosentimentálního komunismu, který právě svou snadností a nevyjasněností musil jí přinést chvíle pokořujícího roztrpčení, v něž nakonec zkysl její poměr k Matouši Klácelovi i k Helceletovi, a vynést jí urážky mravnostních pedantů, jako byl Hanuš. Tu jsou počátky přátelství jejího s Johannou Mužákovou, která nebyla ještě Karolinou Světlou, přátelství, kterému také bylo souzeno, aby utonulo v kalných nejasnostech, křivých situacích, v nichž ocitala se Němcová jako Rousseau častěji než jiní, romantismem své družnosti a jakýmsi bohémstvím svého srdce. A tu jest konečně řada listů prosebných Purkyni, Šemberovi, Markovi, Vrtátkovi, Pospíšilovi, slečně Hlavsové, které bys tak rád vyrval i z korespondence i ze života Němcové a jichž řadou ještě budeme se musít protrpět ve svazku příštím.

Nového světla v myšlenkový svět Němcové tato korespondence nevnáší; myšlenkový a ideový život Němcové nemá také záhad: Němcová žila jinými orgány než mozem, a její přesvědčení a soudy byly jen výrazem jejího temperamentu

a někdy jistě jen důsledkem situace nebo nálady. Charakteristická jest její nechuť ke klerikalismu, která propuká velmi ostře na několika místech —, ale podiví se jí jen ten, kdo neví, že Němcová přirostla srdcem úplně k Heinovi a Mladému Německu. Tak čte se tu apologie Havlíčkova a jeho boje s „černými ptáky“ (str. 167), odpor k misím liguriánským (tamže), nenávisť jesuitů („Jesuita vládne paní Amerlingovou, Amerlingová zase ústavem, kde se vychovávají její naše naděje! Nemusím ti dále vykládat, jaké to bude vychování, kde se vloudil jesuita“, strana 187, a podobně na str. 203). Za zmínku stojí některé pedagogické názory Němcové, tak nechuť k nepraktické a neživotné výchově dívčí (kritika ústavu pí Amerlingové: str. 186 a 203: „Ty holky jsou samá přetvářka, sama citlivost a ideálnost, sama afektace; srdce jim jen ustavičně pro vlast a národ hoří, a zatím nahlídnete-li blíže, je to prázdnota holá“) a odpor k tehdejší dětské literatuře, „plně nezáživné pro děti morálky“ (str. 279).

Pro společenské poměry pražské, a jistě ne jen tehdejší, jest charakteristická žaloba Němcové do společenské hrubosti a nízkého klepařství: dnes mohla by se žaloba Němcové opakovat doslova. „Ne dost nehody, ne dost bolesti s chorobou Hynka, o němž mi dává Dr. zprávu, že se neuzdraví, ještě i takých klepů slyším, takých nemilých pověstí, hanobujících, že nevím ani, jak kdy v Praze se ukáží, a nejrady bych se odřekla tam jít, dokud by všechny nezapomněli, že kdy na světě jsem byla“ (str. 247) — moudrý domyslil si již sám, jakého baráčnickví citového a rozumového, jaké farizejské hrubosti hnízdem byla tehdejší společnost pražská a jakým společenským peklem bylo procházeti zde Němcové. A jest dnes lépe? Praha jest dnes velkým městem, ale *velkoměstem*, rozumí-li se pojmem tím vkus, takt, jemnost a noblesa společenská, jest tak málo, jako byla jím za dob Němcové.

Hlavní význam korespondence jest však v tom, co podává pro povahopis básniččin a pro genesi jejího díla. Její duše lehce vznícená, stále doufající a věřící, přenášející se optimisticky přes tiseň a trud chvíle a plně vyživající hodinu šťastnou, přetékáající a kypící, ráda vzpomínající, ráda fabulující, ráda snící, všude plně se projevuje. Tu jsou listy, v nichž vzpomíná na své dětství a vypisuje své mládí, líčí svou rodinu, kreslí svou tehdejší zpupnou, tvrdošijnou povahu; a jiné, v nichž klesá pod tíhou svého neštěstí, a jiné, kde v ilusi a snu hledá léku a křidel, jimiž by znikla trudu a bědy života skutečného. „Avšak když mi hněv a lítost nad touto nemožností (rozumějí: zaletětí do krásnějších krajů) skutečnou slzu vynutí — zahouknu si na ty zlobohy, kteří již se hrnou a své dráčky zabodnout by chtěli do mého srdce, svým jedovatým dechem krev mi zkazit — i sáhám po čiši, kterou mi k občerstvení podávají dobré moje víly. — Ty divotvorně ihned rozplašejí děsné chmúry — šedou oblohu mění v modrou, lemují zlatem — zem šatí v roucho zelené a v ty květy zvadlé vdechují život svěží — a v tu krásnou přírodu kouzli obraz nejkrásnějšího člověka dokonalého — svobodného. Tak mi rozprávají ty obrazy dále — dále —. Vidíš, tak já se opíjím na chvíle a zapomínám na tu bídickou skutečnost.“ (Strana 213/214.) A jinde: „Jak ráda chvílemi blouzním, že mne navštívíte na horách, že prožijem blažených několik dnů; — a je to marné volání! Ale když není skutečnost, ať blaží sen! Jak často ukojila jsem touhu po moři — ve snu. Sen mi přivádí drahé osoby, jež více nespátím — ve snu bývám někdy celá já — bývám šťastná na chvíli. — Proč pak nařkat, že to jen sen — když mi zůstane toho pocit i celý den; za takový sen já vždy srdečně děkuji...“ (Str. 276.)

A vlastní tvorba básnická měla pro Němcovou týž blahotvorný význam: vytrhovala ji z béd a trudů skutečnosti a přenášela ji ve stav snového opojení. Byla jí jakýmsi opiem ušlechtilého způsobu. Tak vypisuje alespoň Helceletovi genesi „Babičky“. Po smrti syna jejího Hynka, „když na mne všechny těžkosti, choroba, zármutek, bída, klam v lidech, jež jsem za přítelky držela — vše to když na mne doráželo a mysl moji tížilo,“ našla ve svých papírech lístek, na němž byl poznamenán od tří let plán k tomuto dílu. „Nemohu to ani povědět, jak mne tenkrát vzpomínka ta, unášejíc mne z trudu života do utěšených dob mládí, umírnila, potěšila. S chutí pustila jsem se do práce“... Umění takové nebude ovšem nikdy umění monumentální a velkého stylu, nýbrž umění hřejivé, intimní, půl realistické, půl fabulované.

V knihovně Kytici

v souboru dokonalých tisků, které vydává prof. Milan Svoboda na Vinohradech, vyšly nedávno dva svazky, jež s radostí zde zaznamenávám a doporučuji milovníkům uměleckých knih: Kleistova tragédie „Penthesilea“ v překladu Otakara Fischera a Boženy Němcové „Babička“. Obě knihy jsou dokonalé ukázky bezpečného, cudného a oduševnělého vkusu, zvláště „Babička“, a měly by se dostat do rukou co nejčetnějších; kdo zamiluje si tyto krásné, jemné, zdrženlivě dekorované knihy, jest již immunisován i proti nehorázným a pochybným experimentům, v nichž potácí se ještě část našeho bibliofilství, i proti t. zv. nádherné knize, jak jí rozumí ještě většina našich oficiálních nakladatelů a která není nic než procovská nešlechtěná hrubost. Jubilejní vydání „Babiččino“ vrací se textově k původnímu vydání z r. 1855, což jest možno jen schváliti, jest tištěno na tenkém anglickém papíře „Oxfordě“ a ozdobeno heliogravurovou podobiznou Němcové na japonu; Kleistova tragédie jest šťastně tištěna dvojbarevně na ručním papíře a má proti tichému a pokorně starosvětskému rázu „Babiččino“ ráz spíše monumentální. Překlad Kleistův od p. Fischera jest dobrý, ale vzhledem k tomu, že jest nerýmovaný, nemusil si bráti ani těch licencí, jež si vzal.

Herbert Eulenberg: Neue Bilder

Eulenbergovy „Neue Bilder“, ne méně než jedenatřicet portrétů básníků, politiků, malířů, hudebních skladatelů různých národů i dob, jsou pokračováním „Schattenbilder“ téhož autora, vydaných taktéž u Cassirera v Berlíně před dvěma roky. A jako první náleží i této druhé knize podtitul „slabikáře pro lidi kultury potřebné v Německu“; všude skoro a při každé příležitosti ujímá Eulenberg své drahé P. T. německé obecnstvo za ucho nebo jiný orgán tělesný a aplikuje mu názorně pedagogickou lekci, ukazuje na tuposti, urážky, surovosti, jimž byl vydán v plen tak často tvůrčí duch v Německu; a sarkasmem, ironií, satirou zpracovává jak doveđe své drahé krajany v lepší a vděčnější materiál pro příští německé tvůrce. Snaha hodná všeho uznání a u nás i brzkého následování; jest-li kde, tož v Čechách měl by nám někdo dáti samostatnou obdobu takovýchto volných kapitol z dějin uměleckých, psaných tak jiskrně, bezpečně a hravě a přitom tak obsažně a s tak

hlubokým poznáním osobnosti i doby jako obrázky Eulenbergovy. Jsou mezi nimi hotové mistrovské miniatury a medailony, malá slovesná arcidíla, v nichž básník a plastik situace a scény zasnoubil se s odborným historikem a badatelem, aby společně stvořili něco, co je velké i v malém formátě.

Pan J. Bor

bude prý, jak píše některé listy, jmenován dramaturgem Národního divadla. Nemám a neměl jsem nikdy nic s osobou p. Borovou a proto mohu tím klidněji prohlásiti, že volba tato musí z věcných důvodů naraziti na odpor soudné literární veřejnosti. Pan Bor jest muž posud příliš mladý a jeho literární dílo přirozeně posud příliš nepatrné a stopa jeho na láně české tvorby i myšlenky příliš mělká, aby mohl býti povolován k úřadu tak významnému, zodpovědnému a čestnému, jako jest úřad dramaturgův; a pochybuji, že hodnota vykonané posud práce p. Borovy stoupne, budou-li se psáti o ní dobře míněné články. Již předprázdninovými beztaktovními k něktejšimu dramaturgovi p. Fischerovi nezískala dnešní správa u nikoho, ani u těch, kdož jako já neschvalovali literární politiku p. Fischerovu; a pochybuji, že jmenování p. Borovo jest způsobilé upevniti v nás důvěru ke správě tolikrát otřesenou a zklamanou.

Alexandr Mercereau: La littérature et les idées nouvelles

Kniha velmi nadaného mladého novelisty a kritika francouzského poslouží velmi dobře každému, kdo se chce orientovati v dnešních směrech francouzské tvorby básnické i filosofické. Francouzská literární myšlenka není nikterak mrtvá a neustrnula také na Verlainovi nebo Mallarméovi; naopak, právě v nejnovější době obrozuje se, kvasí a raší ve všech směrech. V poesii stojí dnes v popředí zájmu zjev takové síly a krásy jako Francis Jammes, Paul Fort, Jules Romains, u nás skoro neznámí ne začátečníci, ale kladní, zralí dokonalí mistři, cele rozhořelí láskou k bohu, životu a lidstvu; jak dobrali se svých děl, jak souvisí se současnou filosofií francouzskou, jak odrážejí ve svém díle celý současný svět, to všecko nalezneš v knize Mercereauově a k tomu podrobný rozbor různých otázek kritických, filologických, poetických i stylistických, kterými se znepokojuje současná literární Francie nikterak ne náhodně a zbytečně.

Rousseau zavražděn Terezií Levasseurovou?

V Grande Revue z 10. srpna uveřejňuje doktor Julián Raspail stať „Tajemství smrti J. J. Rousseaua“. Ve všech životopisech Rousseauových vypravuje se, že Rousseau zemřel náhle 2. července 1778 mrtvicí v Ermenonville, kam jej odvezli 20. května jeho lékaři Le Bègue de Presle a markýz de Girardin. „Terezie slyšela náhle, jak vyráží bolestné stony: přiběhla a nalezla jej ležícího na dlaždicích; přišel k sobě, pak upadl zase tvář na zem; Terezie, na chvíli zvrácená jeho tihou a pokrytá krví, jež prýštila mu z čela, zdvihla jej, stiskla mu ruce a tak skončil, neprones ani slova,“ tak vypravuje jeho smrt ve svém životopise Arthur Chuquet. Smrt Rousseauova byla tak náhlá, že vznikla pověst o sebevraždě jeho zastřením; jiná